

Б: А ти подумай ще раз? Нічого не забув?

А: Та начебто ні...

Б: А що ми разом вже чотири роки – пам'ятаєш?

А: О Господи, вибач, вибач! Я виправлюся! @!}->—

Б: А це що таке? Ти мені взагалі коли останній раз квіти дарував? От ви, чоловіки... Не розумієте, що можна просто квіточку подарувати – і у дівчини вже настрої краще. Ну добре–добре, більше не ображаюся :-P. Але з тебе квіти ☺

Хоча запропонована ситуація видається простою і побутовою, тут також видно, як емотикони виконують свою роль. В одному випадку вони заважають розвитку ситуації: учасника Б використовує емотикони, які незрозумілі учаснику А, причому, можливо, навіть свідомо, щоб його спровокувати та подратувати. В іншому випадку емотикон троянди виступає своєрідною поворотною точкою, де відбувається розрядка усієї ситуації та уможливлене крок до порозуміння. Таким чином, емотикони можуть виступати різноманітними методами впливу, але дуже ситуативними та іноді навіть невідконтрольними тому, хто їх застосовував.

Отже, емотикон як паралінгвістичний засіб комунікації успішно застосовується у сучасній інтернет-комунікації для її спрощення та підвищення рівня виразності. Емотикон є цікавим об'єктом семіотичного аналізу, оскільки є штучним символом, який вписався у сучасну культуру і продовжує самостійно розвиватися, набуваючи нових сенсів. Разом з тим, є сенс осмислити формальні аспекти аналізу емотиконів, оскільки велику цікавість викликає їх функціонування у структурі судження.

Але насамперед треба звертатися саме до аргументативних аспектів застосування емотиконів. Їх роль у стратегічному маневруванні в інтернет-комунікації настільки важлива, що без емотиконів така аргументація буде не просто бідною, вона втрапить багато в чому змістовний аспект, а не тільки емоційний. І навпаки, з наявністю цих символів можливе дотримання як діалектичного, так і риторичного аспекту стратегічного маневрування. Складність та структурованість емотикону дозволяє вивести його з поля просто технічного символу і розширити вже до скоріше окремих символів із зрозумілим змістом, а не виключно функціональністю.

Список використаних джерел

1. Тягло К. О. Homo legens, або людина читаюча: практики читання та Інтернет у XXI столітті / К. О. Тягло // Вісник ХНУ імені В. Н. Каразіна. Серія «Філософія. Філософські перипетії». – 2012. – №992. – Вип.45. – С.72–76.
2. Загоруйко І. Н. Невербальные способы выражения одобрения в блогосфере интернет–дискурса / И. Н. Загоруйко // Вестник Костромского государственного университета им. Н. А. Некрасова. – 2013. – Вып.4. – Т.19. – С.129–131.
3. Nabokov's interview. The New York Times [1969]. Режим электронного доступа: <http://lib.ru/NABOKOW/Inter11.txt>
4. Пирс Ч. Элементы логики // Семиотика. – М.: Радуга, 1983. – С.37.
5. Иссерс О. С. коммуникативные стратегии и тактики русской речи / О. С. Иссерс. – 4-е изд. стереотипное. – М.: КомКнига, 2006. – С.56.

References

1. Tjaglo K. O. Homo legens, abo ljudyna chytajucha: praktyky chytannja ta Internet u XXI stolitti / K. O. Tjaglo // Visnyk HNU imeni V. N. Karazina. Serija «Filosofija. Filosofski ki perypetii». – 2012. – №992. – Vyp.45. – S.72–76.

2. Zagorujko I. N. Neverbal'nye sposoby vyrazhenija odobrenija v blogosfere internet–diskursa / I. N. Zagorujko // Vestnik Kostromskogo gosudarstvennogo universiteta im. N. A. Nekrasova. – 2013. – Vyp.4. – T.19. – S.129–131.

3. Nabokov's interview. The New York Times [1969]. Rezhym elektronnoho dostupu: <http://lib.ru/NABOKOW/Inter11.txt>

4. Pirs Ch. Jelementy logiki // Semiotika. – M.: Raduga, 1983. – S.37.

5. Issers O. S. kommunikativnye strategii i taktiki russkoj rechi / O. S. Issers. – 4-e izd. stereotipnoe. – M.: KomKniga, 2006. – S.56.

Bilous A. O., postgraduate student, Taras Shevchenko National University of Kyiv (Ukraine, Kyiv), annabelous24@gmail.com

Emoticon as an argumentic construct: logic–rhetorical analysis

The article carries out a logical–rhetorical analysis of such an argumentative construct as an emoticon. It is established that emoticons as a paralinguistic means of communication are successfully used in modern internet–communication for its simplification and enhancement of the degree of expression. Based on field of logic, the emoticon is analyzed as predicate. The functioning of the emoticon as an iconic sign is demonstrated on three levels of semiotic analysis: syntax, semantics and pragmatics. Because of the complexity and structure of the emoticon, it is proposed to consider it not just as technical symbol, but to expand it to a single symbol with clear content. Besides this, author analyzes the application of emoticons in strategic maneuvering.

Keywords: emoticon, argumentation, logical analysis, rhetorical analysis, internet–communication, strategic maneuvering.

***

УДК 281.96:261.7(477)6

Вергелес К. М.,
кандидат філософських наук, доцент,
Вінницький національний медичний університет
ім. М. І. Пирогова (Україна, Вінниця),
kvergeles@gmail.com

ПРАВОСЛАВНА РЕЛІГІЯ В СУЧАСНОМУ УКРАЇНСЬКОМУ СОЦІУМІ

Аналізується місце православної релігії в контексті економічних, політичних та соціокультурних перетворень в Україні. Розглядаються категорії «дух», «духовність», «духовна культура», «духовне життя» в історичному плані формування та становлення православної релігії. Релігія як така розглядається й на рівнях світовідчуття, світовідношення, світорозуміння та ін. Аналізуються подальші можливості щодо входження православної релігії в соціокультурний простір сучасної України.

Ключові слова: православна релігія, богослов'я, духовність, людина, світогляд, світовідчуття, світорозуміння, світовідношення, соціум, повсякденне життя.

Минуле, ХХ століття характеризується принциповими змінами в суспільному розвитку України. Ті перетворення політичного і соціально–економічного характеру, що відбулися після прийняття незалежності, серйозно вплинули на сферу духовного життя українського народу. Перебудова економічних відносин викликала відповідні корінні зміни в способі життя, у стереотипах поведінки, у моральнісних нормах та ін. До цього додається безробіття, падіння життєвого рівня людей, поширення криміналу та ін. Сучасний український соціум – це знищення звичної системи цінностей, втрата світоглядних орієнтирів, а іноді – й мети і смислу власного життя. У повсякденній свідомості існує позиція, що тільки церква є та може бути справжнім джерелом духовності й моральності. На православну церкву в сьогоднішній покладань багато надій як на інституцію з тисячолітньою історією, як таку, що має довіру з боку мирян і світського населення. Слід зазначити, що релігія в цілому і православ'я, зокрема – це найстародавнійший та невід'ємний елемент духовної культури нашого народу. Безперечно, її соціальні функції впродовж століть мали власні

протириччя, але водночас релігія накопичила багато позитивного, особливо в сфері моралі та моральності. Релігійні правила і норми містять у собі загальнолюдські моральні цінності, що освячені Божественним, вони відіграють велике значення в життєдіяльності нашого суспільства. Соціологічні дослідження, які проводилися в Україні підтверджують факт зростання кількості віруючих, зростання самосвідомості тих людей, які ідентифікують себе з православною релігією. Щільний зв'язок православ'я з національною ідентичністю у свідомості народу сучасної України обумовлює необхідність відновлення на ґрунті різних сфер знання – філософії, культурології, історії, етнології та ін. – цілісної картини впливів православ'я на духовне життя соціуму. Необхідно розкрити, які саме «механізми» православної релігії впродовж століть наповнювали та одухотворяли життя багатьох генерацій людей в нашій країні, постали символом їх ідентичності, зробили свій внесок у створення своєрідної національної культури. Водночас вельми важливим є дослідження проблемного поля своєрідності інтелектуального життя українського народу в контексті православ'я, розуміння ним навколишнього середовища, проблем сучасності та перспектив їх розвитку і вирішення в майбутньому. Окрім того, зазначену тему дослідження актуалізують й такі наступні проблеми, як – підвищений інтерес до ролі релігії в історії України; зміни у ставленні соціуму і держави до церкви як важливої інституції; високий рівень довіри до Української православної церкви та ін.

Загальнотеоретичні та методологічні проблеми аналізу релігії розробляли такі відомі філософи, як М. Вебер, Г. Гегель, Е. Дюркгайм, К.–Г. Юнг та ін. Значення православної релігії, особливості її функціонування в суспільстві розглядали такі видатні філософи, як М. Бердяєв, С. Булгаков, Л. Карсавін, М. Лосський, Вол. Соловйов, П. Флоренський, С. Франк, О. Хомяков та ін. Особливу дослідницьку увагу привертає «метафізика всеєдності» Вол. Соловйова [9], який прагнув синтезувати три сфери знання, створити філософію «цілісного знання». Із цієї концепції відомого російського філософа органічно з'являється й концепція християнської моральності, основою якої є моральнісна діяльність людини, її наслідування Божественних заповідей. Інший російський філософ, о. С. Булгаков [2] розвинув «метафізику всеєдності» Вол. Соловйова та використав її до поняття «соборність», що є процесом збирання людей на основі їх релігійних, національних та ін. інтересів. Уперше термін «соборність» був використаний фундатором слов'янофільства О. Хомяковим [12], який і висвітлював ідею спільності людей, їх об'єднання на основі взаємодопомоги, любові, співстраждання, милосердя та ін. На думку С. Булгакова водночас відбувається й інше – «пошук себе у єдності з іншими». Насправді, нагадує Е. Муньє з його положенням «*unitas multiplex*» («єдність у множині») [7].

Особливу увагу привертають праці як вітчизняних, так і зарубіжних мислителів, які розглядали проблеми духовного розвитку людства, значення релігії в процесі формування духовності людини – С. Аверінцева, В. Бичкова, С. Головащенко, М. Гордієнка, В. Горського, Є. Дулумана, В. Зоца, С. Кримського, Є. Харьковшенка, С. Хоружего та ін.

Метою статті є визначення місця та ролі православної релігії в духовному житті українського соціуму, причому як в історичному, так і актуальному контекстах.

Особливо важливим є філософсько-соціальний аспект духовного життя суспільства як складної системи, що містить у собі декілька елементів. Духовна сфера – це один із типів життєдіяльності людей, сфера, яка має самостійний характер. Іншими словами, духовна сфера – це певний спосіб практично-духовного засвоєння світу (В. Шинкарук), а також й сфера духовного виробництва. На нашу думку, такий підхід має й безпосереднє відношення до православної релігії. Філософія закономірно включає до сфери духовного життя всі ті форми, що виробляються професіоналами – професійне виробництво духовних цінностей, філософських систем, художніх творів, моральнісних якостей людини, наукових теорій, систем виховання і навчання та ін. І коли йдеться про визначення на рівні релігієзнавчого аналізу місця і значення православ'я в духовному житті українського соціуму, то предметом дослідження можуть бути лише ті її сфери, де можна говорити, або про виробництво цією конфесією духовних цінностей для всього суспільства, або про ті сфери, на які вона впливала у значній мірі. Сучасна наука і сучасна світська освіта, у такому підході, мають право бути тільки опосередкованими об'єктами релігієзнавчого аналізу, оскільки про взаємовпливи та взаємообумовленість цих сфер і православ'я можна вести мову в суто історичному аспекті.

Духовність як така не є обов'язково пов'язаною з релігійністю, але завжди пов'язана з гуманістичними, вищими смислоттєвими цінностями і в історичному плані, в Україні – саме православ'я запропонувало нову систему духовних цінностей і орієнтацій. Виникає особливий тип духовності й все життя людини, навіть такої, яка не орієнтована на релігію, будується за певними законами архетипічного мислення. Саме становлення архетипів, їх динаміку та особливості функціонування й обумовила православна релігія. Безперечно, духовна культура є елементом духовного життя всього суспільства й водночас є особливою реальністю, яка впливає на динаміку православної релігії й церкви. Також слід наголосити, що народна культура є найближчою до православної релігії. Народна культура має своє висвітлення в апокрифічній літературі, у сказаннях, оповідях, казках, притчах, переказах. Важливими джерелами також є твори живопису, ікони, архітектура культових будівель.

В процесі аналізу релігії неможливо заперечувати принципового значення методології К. Маркса. Вона й дотепер слугує орієнтиром у наукових дослідженнях, причому – не тільки філософсько-релігієзнавчого плану. Релігійний феномен досліджувався К. Марксом із багатьох сторін. Але, при цьому, слід методологічно чітко розрізняти, з одного боку, проблему взаємовідносин світогляду і релігії в тому вигляді, в якому вона існувала в історії, незалежно від позицій тих чи інших мислителів; а з іншого боку – ту форму, в якій ця проблема усвідомлювалася та мала свій вираз у масовій свідомості, у теологічних доктринах, у релігієзнавчих працях. Такий підхід й дозволяє, на нашу думку, пояснити найскладніші проблеми, що пов'язані

з впливом православ'я на світоглядні орієнтири різних верств населення країни.

Сьогодні, в методології гуманітарних наук, на перше місце виходять проблеми пізнання закономірностей циклічної динаміки, соціогенетики, еволюції соціуму [1; 3; 8]. Цю проблему одним із перших показав російський дослідник М. Кондратьєв [3], який вважає, що головними розділами номографічної економічної теорії є статика, динаміка і генетика. Автор наголошує, що статика досліджує структуру суспільства, взаємодію його елементів у стані спокою. Потім досліджуються закономірності й тенденції розвитку суспільства, розкривається його циклічна динаміка, періодичні кризи, періоди поживавлення, підйому, зрілості й знову – кризи. Демонструється все загальність циклічних ритмів, їх розмаїття, резонуючі взаємодії.

Подібний розподіл у соціології, в тому числі й в соціології релігії, розвинув П. Сорокін [10]. Схожі цикли можна виявити й в процесі становлення православної релігії.

Характер сучасної кризи – це духовні втрати, знищення цінностей, тобто людина, по суті, втратила саму себе, те, у що вона вірила, чим жила. Поруч із цими, «внутрішніми» кризами існують й такі, що пов'язані з процесами глобалізації у світі. Людство усвідомило, що цивілізація, яка побудована на споживацтві як головній життєвій цінності, приречена на загибель. Відмова від гедонізму і створення нового життєвого устрою, де пріоритетними будуть цінності духовного порядку – це єдина можливість врятувати людство. І це, дійсно, актуалізувало зазначену проблему, що має свій вираз у таких гранично широких категоріях, як «дух», «духовність», «духовний світ», «духовна культура» та ін. Вони мають статус категорій у зв'язку з тим, що містять у собі гранично широкий спектр явищ одного ряду, але при цьому, мають й власні особливості. Сутність та відносини, що позначаються цими термінами, мають власне буття, оскільки набули предметне існування в результаті опредметнення людиною своїх замислів, ідеалів, проєктів у процесі діяльності. Основою для вищевказаних категорій є поняття «дух». В добу Античності й в Біблії воно позначалося латиною – «spiritus» і грецьким словом «яеуеіа» («пневма»). В такий спосіб, це уявлення про дух мало у різні історичні періоди різноманітний зміст й, в залежності від контексту, позначало – або вищий початок у людині; або мудрість Бога (Філон Олександрійський); протиставлялося матерії, природі та ін. В німецькій класичній філософії поняття «дух» оформлюється концептуально і понятійно. Так, для Гегеля, абсолютний дух виступає як тотожний Божественному духу; В. Гумбольдт вважає, що для розкриття цього феномену слід відповісти на три питання: «Із чого складається цей дух? Як його розпізнати? І як він формується?» Питання про специфіку поняття «дух» та похідних від нього і, в такий спосіб, визнання або заперечення його статусу як філософської категорії й дотепер залишається дискусійним питанням, хоча у науковій літературі можна прослідити нові підходи щодо інтерпретації цих проблем. Йдеться про те, що практична діяльність людини відбувається у відповідності до законів об'єктивного світу. Водночас, й духовна діяльність

підкоряється цим законам. Але, поряд із тим, що тут існує принципова єдність, але матеріальне і духовне є нетотожними. Ідеальний світ понять, образів і догм має суттєву самостійність, автономність. Дух не може відірватися від власної матеріальної причини і це відбувається, по-перше, тому, що він виробляється завдяки діяльності свідомості людини; а по-друге, головною функцією духу є орієнтація людини в світі. Якщо людина втрачає ці орієнтації, вона втрачає й власний дух. Такий підхід, на нашу думку, допомагає зрозуміти єдність, взаємозв'язок та взаємовпливи в цілісній системі – у духовному житті суспільства і, таким чином, дозволяє розкрити ті закони, які пов'язують елементи цього цілого у кожній конкретній історичній формі. Необхідність поняття «дух» для філософії, релігієзнавства, психології та ін. виявляється в тому, що жодне інше поняття, що позначає різноманітні прояви психічної діяльності людини, не фіксує таку діяльність в її цілісності, в дійсній повноті її характеристик, можливостей, рівнів та ін. У радянські часи робилися спроби осмислити такі феномени, як «духовність», «духовна культура», «духовне життя» та ін., при цьому виявилось, що ці поняття є значно глибшими, ніж поняття «суспільна свідомість». У сьогоднішні, коли нові суспільні процеси розширили межі гуманітарних наук, необхідним постає розкриття їх наукового змісту, без якого неможливою є розробка багатьох фундаментальних проблем філософії, релігієзнавства, психології, культурології.

Окрім того, важливим для розкриття багатьох характеристик зазначеної проблеми є аналіз поняття «світогляд». У дослідницькій літературі виділено різноманітні типи або форми світогляду – міфологічний, релігійний, науковий і повсякденний. Що стосується православно-богословського підходу до поняття «світогляд», то в ньому йдеться про те, що релігійний світогляд як такий розводить сакральне і земне на дві протилежності. Творча всемогутня сила це – Бог, який знаходиться над природою і поза нею. Релігійний світогляд, як й науковий світогляд, містить у собі світорозуміння, світоспоглядання, світовідчуття і світовідношення. У богословській інтерпретації це, по-перше, розуміння самого буття в усій його повноті, що передбачає визнання або заперечення існування Бога; по-друге, усвідомлення смислу та призначення життя людини; по-третє, прийняття та визнання певних критеріїв добра і зла. Релігійний світогляд – це предмет низки розділів богослів'я, перш за все, догматики і апологетики. Предметом богослів'я є Бог. На думку відомого російського мислителя В. Лосського, Бог не є предметом науки, богослов не шукає Бога, але Бог Сам оволодіває богословом [5]. Сутність та головні ознаки православного світогляду розглядаються у православному богослов'ї й православній філософії. Особливу увагу православні філософи звертали на положення Григорія Палами та Іоанна Златоуста. Такі представники академічної філософії, як Ф. Голубінський, В. Кудрявцев–Платонов, В. Несмелов, П. Юркевич та ін. вважали, що головним завданням християнського світогляду є формування догматичних уявлень, їх узгодження з процесом пізнання Божественного. Так, наприклад, В. Кудрявцев–Платонов вважав, що ґрунтом релігійного світогляду є наддосвідне

знання, розумне знання про Бога [4]. При цьому, істина міститься не в матеріальному світі, а в ідеї про сам світ. Інший мислитель М. Тарєєв вважав релігійну філософію вищою формою моральнісного вчення в християнстві [11]. Російський дослідник зазначає, що справжній християнський світогляд формується на ґрунті духовного досвіду, який тлумачиться як пізнання та переживання релігійних цінностей. Як ми зазначали вище, викладами православної, християнської точки зору на характеристики цієї проблеми займається спеціальний розділ богослов'я – апологетика. У сьогоденній Україні, на думку богословів, центральними питаннями постали питання віри, дотримання християнських правил життя, моральнісні засади православ'я та ін. Християнський світогляд ґрунтується на новозавітних етичних положеннях, що вказують істинний шлях життя для кожної людини, її основи для моральнісного вибору. В зв'язку з цим, необхідно виділити особливо глибинний смисл самосвідомості та мотивації поведінки, що фіксується у таких поняттях, як «совість», «милосердя», «істина», «гідність» та ін. Привертає увагу позиція відомого богослова минулого століття О. Меня [6]. На його думку, не існує поняття «науковий світогляд», яке побудовано на досвіді природничих наук. Наше життя завжди містить у собі щось таке, що знаходиться поза межами наукового пізнання. Окрім того, на думку О. Меня, людина не може керуватися виключно знаннями, які отримані завдяки дослідженню природи. Людина є, перш за все, духовною істотою, і для неї найважливішими є вищі цінності, категорії «смислу» і «цінності», «добра» і «зла», які містяться у сфері православної віри.

Слід зазначити, що релігійне світоспоглядання є багатозаровим. Його ґрунтом є повсякденні релігійні уявлення, над якими формуються певні теологічні ідеї, які обґрунтовували генерації теологів. Свій внесок є й у релігійних філософів, які, фактично, переклали богослов'я на мову метафізики. Релігійний досвід можна, в самому широкому плані, визначити як переживання, яке пов'язано з відчуттям присутності у житті людини, в бутті всіх людей і цілого Всесвіту, певного Вищого Початку, який спрямовує та робить осмисленим як існування Універсуму, так й існування людей. Це відчуття надається в безпосередньому «баченні», яке має суто внутрішню достовірність. І такий досвід, у процесі проходження криз інтелектуальне осмислення, висвітлюється в поняттях і символах.

Сьогодення України – це переосмислення ролі релігії в історії народу. І, очевидно, українському соціуму слід побачити й наслідки трагічного досвіду державного атеїзму. Держава впродовж багатьох років використовувала методи адміністрування релігійної діяльності і, таким чином, знищила церкву в духовному житті суспільства. Водночас Українська православна церква, інші традиційні конфесії відіграли значну роль у формуванні та становленні духовності українського народу. Тому, в сьогоденній Україні виникає важливе завдання перед державою – відшукати можливості щодо розширення прав православної церкви, надати їй можливості, щоб брати участь у духовно-патріотичному вихованні. При цьому не йдеться про обов'язкове викладання релігійних

дисциплін у школі, ми наполягаємо саме на пошуку суспільних методів та форм діяльності, але, при певній допомозі з боку держави. Для вирішення цієї проблеми необхідно розглядати релігію, православ'я як цілісний феномен духовно-практичної діяльності, який слугує специфічним засобом пізнання, засвоєння та регуляції буття людей в соціумі.

Висновки. Багатовікова, специфічно філософська, проблема розуміння релігії, її місця в системі культури сьогодні постає предметом практичної діяльності. Звідси принциповий висновок: релігійне світовідчуття – це історично закономірний, але далеко не єдиний шлях вирішення проблеми, яка, за своєю онтологічною сутністю, є проблемою глибинного плану. Релігія – це пласт культури, який безпосередньо пов'язаний з досвідом масової свідомості, з багатовіковою психологічною і моральнісною спадщиною. Це – не абстрактний світогляд, а світотворчність, форми повсякденної поведінки, в яких провідними є не логіка та розум, а світотворчність, переживання, мрії та ін. Аналіз цієї проблеми, на нашу думку, слід пов'язати з суспільними, політичними, соціокультурними наслідками функціонального впливу релігії на політичні процеси, на формування ціннісних орієнтацій людини, на її моделі поведінки. Православна віра відіграла важливу роль у становленні та укріпленні державності, формуванні політичної та громадянської свідомості українського народу.

Список використаних джерел

1. Бранский В. П. Теоретические основания социальной синергетики / В. П. Бранский // Вопросы философии. – 2000. – №4. – С.112–129.
2. Булгаков С. Н., прот. Православие. Очерки учения православной церкви / С. Н. Булгаков. – К.: «Льбидь», 1991. – С.24–103.
3. Кондратьев Н. Д. Основные проблемы экономической статистики и динамики. Предварительный эскиз / Н. Д. Кондратьев. – М.: Наука, 1991. – С.535–561.
4. Кудрявцев–Платонов В. Д. Введение в философию / В. Д. Кудрявцев–Платонов. – М.: Тип. М. Г. Волчанинова, 1890. – 66 с.
5. Лосский В. Н. Богословие и боговидение: Сб. статей / В. Н. Лосский. – М.: Свято–Владимирское братство, 2000. – 628 с.
6. Мень А. История религии / А. Мень. – В 2-х кн. – Кн.1-я: В поисках Пути, Истины и Жизни: Учеб. пособие. – М.: Издательская группа «ФОРУМ–ИНФРА–М», 1997. – 216 с.
7. Мунье Э. Манифест персонализма / Э. Мунье. – М.: Республика, 1999. – 559 с. (серия: Мыслители XX века).
8. Николис Г., Пригожин И. Самоорганизация в неравновесных системах / Г. Николис, И. Пригожин. – М.: Изд-во «Мир», 1979. – 567 с.
9. Соловьев В. С. Философские начала цельного знания / В. С. Соловьев // Соч. в 2-х т. – Т.2. – М.: «Мысль», 1988. – С.140–288.
10. Сорокин П. А. Социальная и культурная мобильность / П. А. Сорокин // Человек. Цивилизация. Общество. – М.: Политиздат, 1992. – С.297–424.
11. Тареев М. М. Христианская философия / М. М. Тареев. – Петроград: Типография Издательской Комиссии Моск. Совета Солд. Деп., 1917. – С.54–111.
12. Хомяков А. С. Хомяков и Гоголь: церковь одна / А. С. Хомяков [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <http://www.ioannp.ru/publications/419757>

References

1. Branskij V. P. Teoreticheskie osnovanija social'noj sinergetiki / V. P. Branskij // Voprosy filosofii. – 2000. – №4. – С.112–129.
2. Bulgakov S. N., prot. Pravoslavie. Oчерки uchenija pravoslavnoj cerkvi / S. N. Bulgakov. – K.: «Lьbidь», 1991. – С.24–103.

3. Kondrat'ev N. D. Osnovnye problemy jekonomicheskoy statiki i dinamiki. Predvaritel'nyj jeszk / N. D. Kondrat'ev. – M.: Nauka, 1991. – S.535–561.
4. Kudrjavcev–Platonov V. D. Vvedenie v filosofiju / V. D. Kudrjavcev–Platonov. – M.: Tip. M. G. Volchaninova, 1890. – 66 s.
5. Losskij V. N. Bogoslovie i bogovidenie: Sb. statej / V. N. Losskij. – M.: Svjato–Vladimirskoe bratstvo, 2000. – 628 s.
6. Men' A. Istorija religii / A. Men'. – V 2–h kn. – Kn.1–ja: V poiskah Puti, Istiny i Zhizni: Ucheb. posobie. – M.: Izdatel'skaja gruppa «FORUM–INFRA–M», 1997. – 216 s.
7. Mun'e Je. Manifest personalizma / Je. Mun'e. – M.: Respublika, 1999. – 559 s. (serija: Mysliteli XX veka).
8. Nikolis G., Prigozhin I. Samoorganizacija v neravnovesnyh sistemah / G. Nikolis, I. Prigozhin. – M.: Izd–vo «Mir», 1979. – 567 s.
9. Solov'ev V. S. Filosofskie nachala cel'nogo znanija / V. S. Solov'ev // Soch. v 2–h t. – T.2. – M.: «Mysl'», 1988. – S.140–288.
10. Sorokin P. A. Social'naja i kul'turnaja mobil'nost' / P. A. Sorokin // Chelovek. Civilizacija. Obshhestvo. – M.: Politizdat, 1992. – S.297–424.
11. Tareev M. M. Hristianskaja filosofija / M. M. Tareev. – Petrograd: Tipografija Izdatel'skoj Komissii Mosk. Soveta Sold. Dep., 1917. – S.54–111.
12. Homjakov A. S. Homjakov i Gogol': cerkov' odna / A. S. Homjakov [Elektronnyj resurs]. – Rezhim dostupa: <http://www.ioannp.ru/publications/419757>

Vergeles K. M., PhD, Associate Professor, Vinnitsa National Medical University Pirogov (Ukraine, Vinnitsa), kvergeles@gmail.com

Orthodox religion in the modern Ukrainian society

The article examines the place of the Orthodox religion in the context of economic, political, social and cultural transformations in Ukraine. We consider the category of «spirit», «spirituality», «spiritual culture», «spiritual life» in terms of historical development and formation of the Orthodox religion. Religion as such is seen at the level of attitude, outlook etc. Further analyzed the possibility of joining the Orthodox religion in socio-cultural space of modern Ukraine.

Keywords: orthodox religion, theologians, spirituality, people, philosophy, attitude, outlook, society, everyday life.

* * *

УДК 17.03

Климчук О. Ю.,
аспірант, Житомирський державний університет
ім. І. Франка (Україна, Житомир),
90999nag@gmail.com

АНАЛІЗ ФІЛОСОФСЬКО–ТЕОЛОГІЧНИХ ЗАСАД ПРОТЕСТАНТСЬКОЇ ПІДПРИЄМНИЦЬКОЇ ЕТИКИ

Висвітлені теоретичні підходи до питань специфіки протестантського впливу на працю і підприємницьку діяльність. Головну увагу в статті приділяється концепції господарсько–підприємницької діяльності протестантизму як різновиду християнства, а саме викладу загальні підходів до підприємницьких принципів протестантизму через аналіз основних доктринальних документів і коментарів до них, істотно вплинули на формування зазначених світоглядних основ. Протестантська модель підприємництва розглядається в роботі як спадкоємця пуританських світоглядних основ. Висновком дослідження є те, що пуританська аскетична етика стоїть біля колиски сучасного підприємства. Реформаційна епоха заповіла своїй утилітарній спадкоємці насамперед спокійну совість при наживанні грошей (чого не можна сказати про епоху середньовіччя), якщо воно тільки відбувається в легальній формі. Виникає специфічна професійна етика підприємця. Силою релігійного аскетизму для підприємця були виховані тверезі, совісні, незвичайно працездатні, прив'язані до праці як до богоугодного мети життя люди.

Ключові слова: філософсько–теологічні засади, протестантизм, пуританська етика, підприємницька етика.

Господарська і трудова етика є найважливішою складовою морально–етичних основ суспільства. Всі національні і світові релігії переймалися не тільки духовними і богословськими проблемами, але і безпосередньо впливали на повсякденну практичну діяльність людей, формуючи у них певний тип суспільно–господарського мислення. Разом з іншими структурами суспільного буття, релігія створювала певні духовні

стимули виробничої та трудової діяльності віруючого, критерії економічної поведінки в суспільстві. Іншими словами, вона реально брала участь в процесі формування підприємництва, перетворення його в одну з ідейних основ економічної діяльності.

Таким чином, в конкретно–історичних умовах релігійний фактор виступає як істотний елемент соціально–економічного буття. У зв'язку з цим представляють інтерес світоглядні основи трудової і підприємницької діяльності вітчизняного протестантизму, особливо в порівнянні з західноєвропейським протестантизмом, зокрема, з пуританської етикою.

Релігійна сфера життя країни в кінці ХХ – поч. ХХІ ст. характеризується цілою низкою важливих процесів. Релігійний фактор став відігравати суттєву роль у всіх сферах соціально–економічного і політичного розвитку суспільства, знайшов здатність надавати позитивний вплив на його духовно–моральне оздоровлення та стабілізацію. На порядок денний вийшла вельми актуальна проблема духовно–релігійних аспектів економічних відносин. Тому питання про те, чи стануть основи трудової етики вітчизняного протестантизму одним з ідейних факторів економічного розвитку в нашій державі, як це сталося на Заході, є вельми актуальним і важливим як для науки взагалі, так і для прогнозу перспектив розвитку економіки країни, зокрема.

У зв'язку з цим, в даний час вже недостатньо обмежуватися ні загальною характеристикою різних напрямів протестантизму в цілому, ні поверхневим описом історії їх соціально–економічної діяльності. Назріла необхідність у поглибленому і комплексному дослідженні всіх аспектів їх духовного і практичного буття, перш за все в економічній сфері, виявленні природи, змісту, специфіки, масштабів і характеру впливу на віруючих.

Теоретичні підходи до питань специфіки протестантського впливу на працю і підприємницьку діяльність висвітлювалися як в богословській, так і в релігієзнавчій літературі. У світському релігієзнавстві можна виділити роботи західних (М. Вебер, В. Зомбарт, Пітер Дж. Хілл, Пол Ф. Скотчмер, Ж. Ле Гофф та ін.) і вітчизняних вчених (П. Саух, А. Герасимчук, М. Козловець і т.д.). Головну увагу в цих працях приділяється концепції господарсько–підприємницької діяльності протестантизму як різновиду християнства, тоді як викладу конкретно підприємницьких принципів, які зачіпають досліджувану проблему, присвячено порівняно невелика кількість робіт, в яких намічені лише загальні підходи. До них відносяться роботи радянських і зарубіжних дослідників: М. А. Барга, В. М. Лаврівського, Т. В. Павлової, М. Козлова, Ф. Д. Капелюша, Е. Кернса, Б. Коварда, Г. Міттера і ін. Протестантська модель підприємництва розглядається в представлених роботах як спадкоємця пуританських світоглядних основ. Однак у вітчизняній літературі практично відсутній аналіз основних доктринальних документів і коментарів до них, істотно вплинули на формування зазначених світоглядних основ.

Теоретико–методологічною основою дослідження є наукові принципи вивчення соціальних явищ: об'єктивність, системність і історизм. Комплексний характер проблеми зумовив необхідність міждисциплінарного